De 'vergeten' slavernij in Barbarije

Dick Kranen

Tijdens het doorzoeken van het Gelders Archief en dan met name het archief van het Hertogdom Gelre en de Graafschap Zutphen kwam ik op zeker moment de volgende omschrijving van een archiefstuk tegen:

Brieven, ontvangen van overheden in de steden en ten platten lande, bevattende opgaven van ingezetenen, die zich in slavernij bevinden te Salée in Barbarije (Marokko), 1742, 1743.([1])
Dit onderwerp hield me al een poosje bezig na een eerdere vondst van een ontsnappingsverhaal van een aantal Engelse zeelui uit een jarenlange slavernij in Algiers[2]. Omdat ik benieuwd was naar de inhoud heb ik het stuk laten scannen. Dat is inmiddels gebeurd, waardoor het voor mij mogelijk werd de tekst te downloaden en uit te zoeken waar het om te doen was.

Het kwam er op neer dat de Gelderse Rekenkamer op verzoek van de Staten Generaal d.d. 11 juli 1742 de '*Heren Raden van het Vorstendom Gelre en het Graafschap Zutphen*' verzocht bij de steden en heerlijkheden in het Gelderse te informeren of er ten eerste misschien één of meer slaven in Salée in

---

1 Gelders Archief, Archief Hertogdom Gelre en Graafschap Zutphen,Toegangsnummer: 0124, Inventarisnummer: 1127

2 William Okely en zijn maten ontsnapten in 1644 uit Algiers m.b.v. een bootje gemaakt van canvas. Ze hervonden de vrijheid op Mallorca. Hebt u belangstelling voor dit verhaal? Zend me een mailtje en ik zend het u (digitaal) toe.

Marokko gevangen zitten die afkomstig zijn uit onze provincie, en of er ten tweede geld is ingezameld of toegezegd, voor de lossing van die slaven.
De ingezamelde gelden kunnen dan via het Comptoir Generaal van de Unie worden gebruikt voor het daartoe bestemde gebruik.[1]
De meeste antwoorden zijn negatief, zoals die van Wageningen, d.d. 29 oktober 1742:

Edele Heeren,
Wij hebben uw missive van 25 september (1742) in goede orde ontvangen. Daarin lezen we dat u verzoekt geinformeerd te worden of er misschien één of meer slaven in Salée in Marokko gevangen zijn die afkomstig zijn uit onze stad of jurisdictie.
En of er ook geld is ingezameld of toegezegd, voor de lossing van die slaven.
Ons antwoord kan kort zijn.
Na de gebruikelijke bekendmaking van uw vragen is niet gebleken dat er slaven uit onze stad en jurisdictie die hier geboren of gewoond hebben, zich in Salée bevinden. Ook is geen geld verzameld of toegezegd.
We hopen hiermee uw vragen voldoende te hebben beantwoord en bevelen wij u in de protectie van de Allerhoogste aan.
w.g. Burgemeesters, Schepenen en Raden der Stad Wageningen,
A. Wicherts, secr.

Dergelijke brieven, verzonden door het wettig gezag in Harderwijk, Elburg, Oldebroek, Veluwezoom, Beesd & Renoy, Nijmegen, Rosedaal, Borculo, Zutphen, Lathum, Dieden, Doetinchem, Overbetuwe, Doorwerth, Arnhem, Enghuisen en Ophemert, kwamen bij de 'Heren Raden' binnen.

De enige plaats die iets te melden had was Apeldoorn

Rozendaal, 17 april 1743

Edele Heeren,
Ingevolge uw verzoek heb ik door de respectieve Schouten in mijn Landdrostambt overal laten informeren of er ook ingezetenen waren gevangen en in slavernij gehouden te Salée of Marokko.
En of er voor hen collectes of inschrijvingen waren gehouden.
Na ruim de tijd (!) genomen te hebben alle mogelijke informaties in te winnen, bleek dat in onze negen Ambten niet het geval te zijn.
Alleen uit het Ambt Apeldoorn is iets te melden, zie daarvoor de bijgaande *Memorie*.
Hiermede vertrouw ik aan uw intentie voldaan te hebben,en beveel u aan in de bescherming van de Allerhoogste,
Uw dienaar
L.A. Torck,
Landdrost van Veluwe,

Memorie
In 1729 of 1730 zou door een Saléesche rover, een Engels koopvaardijschip, dat koers zette van Amsterdam naar Nieuw Nederland, genomen zijn.
Tot slaaf gemaakt en opgebracht te Salée zijn de volgende personen:

- Hendrik Willemsz en Elsje Heijmerix[2] e.l.[3];
- Tonis Jansz en Hendrikje Heijmerix e.l.;

---

[1] Archief Geld. Rekenkamer, toegang 0012, inv. nr. OS25, pag. 880/1 (1742)
[2] Elsken (Elsje) Heijmerix is geboren op 3-10-1694. Ouders Heimerik Cornelis en Gerretien Hendriks. Elsje is overleden vóór 20-8-1767. In 1757 bleek ze volgens een acte weduwe van Henrick Willemss te zijn.
[3] Echtelieden

• Janna Polman, jonge dochter;

Allen geboortig uit het Kerspel Apeldoorn.
Tonis Jansz en Janna Polman zijn in slavernij onder Salée gestorven.
Maar Hendrik Willemsz, Elsje Heijmerix en ook Hendrikje Heijmerix zouden in 1733 of 1734 gelost zijn door een Engelsman die hen mee genomen heeft naar Londen van waar zij teruggegaan zijn naar huis.
Thans wonen ze nog steeds in het Kerspel Apeldoorn.
Voor deze lossing zijn geen penningen gecollecteerd, toegezegd of betaald.

Wat is er over deze en dergelijke 'gevallen' in de kranten te vinden?

Via DELPHER vond ik uit de jaren 1720 -1740 het volgende.
(De gebruikte zoektermen zijn *Salee*, *slaaf* en *slaven*)

In enkele kranten vond ik al vrij snel gegevens die lijken op de informatie in de bovenstaande Memorie. Het zou zo maar kunnen dat de Apeldoorners begrepen zijn in de term *Hollanders*, te meer daar er sprake is van een schip dat onderweg was naar New York. (11-9-1726)
Opmerkelijk dat de Apeldoorners landverhuizers waren. Helaas is er in het Apeldoorns archief (CODA) niets te vinden over deze toch niet alledaagse gebeurtenissen!

Verder moet ik nog opmerken dat er uit die jaren in de database van GENEAKNOWHOW in de paragraaf *Digitale Bronbewerkingen*, **passagierslijsten** zijn te vinden. In ieder geval vanaf 1727 voeren er enkele malen per jaar, meestal in de maanden augustus tot oktober, schepen met landverhuizers, voornamelijk vanuit Rotterdam, met bestemming Philadelphia.
De aantallen passagiers varieren van enkele tientallen tot wel 2 à 300.
Maar helaas, 'onze' met naam genoemde slachtoffers uit de *Memorie*, heb ik niet kunnen vinden. Dat is natuurlijk wel logisch, een mogelijk aanwezige lijst met passagiers zal tijdens of na de kaping wel overboord gegooid zijn.
Hieronder twee teksten uit 1726 waarvan vooral die van 11 september interessante informatie geeft over, weliswaar niet bij naam genoemde, tot slaaf gemaakte 'Hollanders'.

GIBRALTAR den 10. Augusty (1726).
Het laatst gemelde Engels schip, dat te Salee is opgebragt, is nevens het Volk en Goed, weder vry gegeeven, behalven 2 Mans- en 4 Vrouws-Persoonen, welke onder voorwendsel dat het Hollanders waren, tot Slaven gemaakt, en haare Goederen geconfisqueert zyn. Zoo bekomt men tyding van Tanger, dat een andere Saléese Rover ook genomen had een Engels schip, van Lisbon naar Londen gaande, met 4 Hollanders, waar in zy 400 goude Cruzados gevonden hadden. Men verzekerd dat het aanhouden of neemen van de Engelse scheepen door die Rover veroorzaakt is door een Fransse ***Renegaat****, Pilliet genaamd, die nu het opperste Gebied*[1] *te Salee voerd.* [Leydse courant, 9-9-1726]

+++

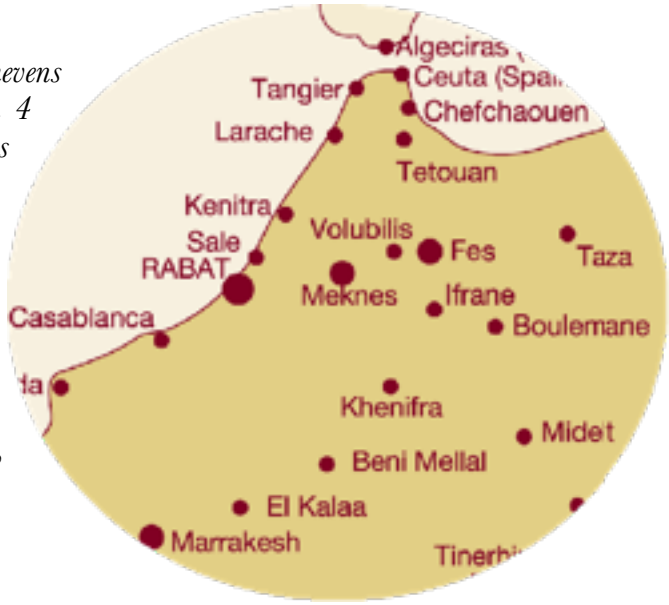

Een hedendaags kaartje van Marokko, maar alle genoemde plaatsen staan er op, behalve Tafilet (Talifalt), dat ligt Z.O van Meknès

[1] Gebied: gebieder, commandant

Het meergemeld Engels schip tot Salée opgebragt, en vry gegeeven, was van ***London na Nieuw-York*** *gedestineert, en had de volgende passagiers aen boort, namentlyk ; 9 Engelse, en 11 Hollanders (te weeten 7 vrouwen en meysjens, en 4 manspersonen), 5 Joden, en eene Jodinne, welke Hollandse en Joodse mannen en vrouwen tot slaven zyn gemaekt. De brieven van Tetuan van den 6 Augustus melden, dat de andere Saleese kaper, die het Engels schip van Lisbon na London gaende, genomen had, al tot* ***Salée*** *gearriveert was, medebrengende de 4 Hollanders welke hy daer uyt geligt hadde, nevens 400 goude Cruzados ieder van 15, 5 pistoletten ieder van 36 gulden, en eenige kastjens met goederen; maer men heeft nog geen zeekere tyding, of deeze kaper het Engels schip vervolgens ontslagen had of niet.*
Zonder te melden of de Rover het Schip had laaten zeylen.
[Zowel in de 's Gravenhaegse- als de Leydse Courant van 11- 09-1726]

De straffen waren niet mis

Een van onze ***Commissie vaerders***[1] *heeft in de voorleeden week een Portugees Schip met een lading hier opgebragt. Zes Christen Slaven, die ondernomen hadden zig met deVlugt te redden, zyn wedergekregen, en men heeft hen tot Straf Stokslagen op den Rug en de Buyk gegeven.en de Christen by welken zy zich geretireerd hadden, heeft een groote Boete moeten betaalen. Een Italiaanse Slaaf betrapt zynde geworden by een Turkse Vrouw is gedwongen geweest*

Jan Luyken (1684)
Rijksmusem RP-P-1896-A-19368-451

tot behoudenis van zyn leven, Mahometaans te worden, en zig te laaten besnyden. [Leydse courant, 16-7-1727]

Het Spaanse klooster

In 'Barbarije' bevonden zich vergeleken met de aantallen Spanjaarden, Fransen, Italianen. Portugezen en Engelsen, weinig Nederlanders.
Want onder de naar schatting 1 à 1,25 miljoen personen die in de periode 1500-1800 tot slaaf ge-

Renegaat: afvallige van het Christelijk geloof en overgegaan naar de islam, deze zijn in het algemeen het fanatiekst.
De vaardigheden van de renegaten, evenals de diensten van de gevangenen al dan niet vrijwillig aangeboden, vormden een soort technische bijstand die het Christelijke Europa zijn traditionele tegenstander schonk. Zij goten en bemanden kanonnen, zij bouwden en bestuurden schepen en voerden vele andere essentiële werkzaamheden uit, die de rovers in staat stelden hun beroep uit te oefenen.
[Chissold, pag. 10]

Zo kon het toegaan bij een kaping

Toen zij (de zeerovers) zo dichtbij waren gekomen dat zij het Engelse schip konden praaien, ontvouwde een matroos op het achterdek van het voorste schip een groene vlag met halvemanen en sommeerde hen uit naam van Algiers om zich over te geven. De zeerovers zwermden aan dek en d'Aranda (een in Brugge geboren Spanjaard) zag een soldaat in Turkse kleding voor hem staan, die hem in het Vlaams toesprak, maar die een Engelse renegaat bleek te zijn. '*Geduld, broeder, dit is nu eenmaal de krijgskans*' riep de overweldiger uit, terwijl hij hem uitkleedde. '*Heden ik, morgen gij!*' Passagiers en bemanning werden samengedreven en naar de kaperschepen overgebracht, terwijl een prijsbemanning het koopvaardijschip op werd gestuurd. Het leek wel een droom en de gedaanten om mij heen schenen mij vreemde geesten toe, die angst, verbazing en nieuwsgierigheid inboezemden. Zij droegen vreemde kleren. spraken vreemde talen;Turks, Arabisch, even goed als Spaans, Frans, Nederlands en Engels. [..] De gevangenen waren verlamd van angst en vervuld van boze voorgevoelens, toen zij werden weggevoerd naar Algiers, de slavernij tegemoet.
Bijna twee eeuwen lang werd ongeveer dezelfde tactiek toegepast om de Christenschepen te bestoken. Benoorden Ierland en zelfs tot IJsland toe, in het zuiden naar de Canarische eilanden, in het westen op de Atlantische Oceaan, zwierven de zeerovers op zoek naar argeloze slachtoffers.[Chissold, pag. 8]

[1] Een *commissie* (officiële toestemming) voor het kapen van schepen van (meestal) zeerovers

maakt zijn, bevonden zich 'slechts' ongeveer 7 à 10.000 Nederlanders. (*naar schatting*)
Ook volgens de Amerikaanse historicus Robert C. Davis zijn naar schatting tussen 1530 en 1780 tussen de 1.000.000 en 1.250.000 Europese slaven verhandeld. Deze aantallen zijn gebaseerd op schattingen en aannames, maar ook andere historici noemen een aantal van 1 miljoen plausibel.

In het boekje dat de belevenissen van Jan Cornelisz Dekker beschrijft, is te lezen dat de Spanjaarden ter verzorging van vooral de Spaanse slaven een klooster annex hospitaal hadden in Tafilet.(Tafilalt) : 'Dit klooster is van veel dienst geweest voor de Kristenslaven en is van den Koning van Spanjen ten dienste van den slaven gebout in den jare 1696, in welke tijt daar omtrent veel Spaanse slaven waren, want omtrent het jaar 1690 is de stad La Rassi (*Larache, zie kaart*) door de Moren ingenomen en wierden al de inwoonders en soldaten bestaande wel 1770 menschen tot slaven gemaakt, sodat dit klooster is gesticht voor de Spaanse slaven om haar godsdienst daar te oeffenen, waarbij ook een groot hospitaal gebout is om de sieken te onderhouden.
Hierin bevinden haar somtijts wel 8, 10 ja wel 12 of 14 paters om de diensten te verrigten en de slaven te verquikken, ja aan al de slaven sonder onderscheyt wiert alle morgens een kleyn broodje uytge-deelt.' (pag. 77/78)
Via dit klooster was het ook mogelijk te corresponderen, en dat was van levensbelang! Zo konden in het vaderland gerichte inzamelingsacties worden aangemoedigd.

Het vrijkopen van slaven

Meestal in verband met vredesonderhandelingen werden slaven gelost en/of in vrijheid gesteld (*zie ook het bericht dd 28 sept. 1729*):
Van Tetuan is tyding, dat Sr. George Russel, fijn Majesteyts Consul Generael [van Engeland] *in Barbaryen, den 16 September aldaar aengekomen en met groote eerbewijsingen na Mequinez*[1] *geleyd was, daer by Audiëntie by den keyser had gehad, die al de Engelse Slaven in vryheyd had doen stellen.*
[Oprechte Haerlemsche courant, 9-12-1727]

De Bacha[2] *van Tanger Hamete Benali by den nieuwen Koning in gunst geraakt zynde, was naar Mequinez vertrokken, en men zeyde, dat hy by zyn terugkomst ordre en instructien zouw medebrengen, om de* ***vreede*** *met de Staaten Generaal te sluyten, en over het vrykoopen der Hollandse Slaven te handelen.* [Leydse courant, 28-6-1728]

Gibraltar den 23. Augusty.
Na dat de Heer Russel, Ambassadeur van Groot-Brittannien, volgens het antwoord, dat hy te Mikenes van den Koning had bekomen, naar Tanger vertrokken was, om met den Bacha Hachmet, Gouverneur aldaar, wegens het uytwisselen of ***vrykopen*** *der slaven te handelen, heeft die Gouverneur voor ieder Engelse Slaaf 300 Pond Sterling en 100 Quintalen Buyskruyd gevraagt, welke buytenspoorige eysch den Ambassadeur genoodzaakt had, herwaards te keeren, zonder iets gereguleerd te hebben. Zyn Excell. heeft een Expresse naar Londen afgevaardigt, om van alles verslag te doen, en nader instructie te bekomen.*
[Leydse courant, 28-9-1729]

BARBARIJEN
CEUTA den 1e July. De Commisssaris die van hier naar Mequinez gegaan was, om het vry-koopen der Christen Slaven by den Koning van Marocco Abdelmalek te reguleeren, is van daar hier terug gekomen, zynde 24 dagen onderweg geweest. Hy verhaald dat gemelde Slaven voor dien Vorst gebragt zynde, zy hem voor de voeten gevallen, en om haare vryheid gesmeekt hadden; Waar op die monarch hen had geantwoord, 'dat hy gereed was, hen de vryheid te geeven, met de noodige paspoorten, om naar hun Land te keeren, mits dat hun Koning een Ambassadeur aan hem zouw zenden'. Van welk antwoord aan zyn Katholyke Majesteyt, onzen Souvereyn, kennis is gegeeven. [..]
Men verstaat dat de nieuwe Koning van Mequinez drie van zyne broederen heeft doen gevangen neemen, dat hy 100 Quintaalen zilver van hen eyscht; dat één van die broederen Baccha van dit Campement geweest is, dat een ander ge-

---

1 Mequinez: Meknès
2 Bacha (pasja) : gouverneur

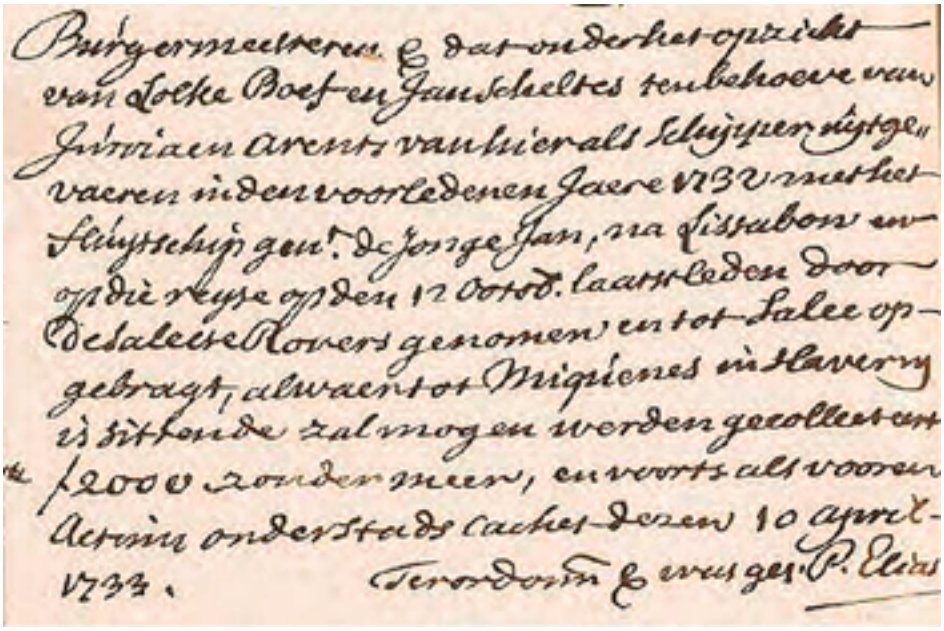

Burgermeesteren & dat onderhet opzicht
van Lolke Boef en Jan Scheltes tenbehoeve van
Juriaen Arents van hier als schuijpen uytge-
vaeren inden voorledenen Jaere 1732 met het
schuytschip gent. de Jonge Jan, na Lissabon en
op die reyse op den 12 Octob. laatstleden door
de Saleese Rovers genomen en tot Salee op-
gebragt, alwaer tot Mijqienes in slaverny
is sittende zal mogen werden gecollecteert
f 2000 zonder meer, en voorts als vooren
Actum onderstaeds cachet deezen 10 April
1733. Terordonnie & was gen. P. Elias

Uit Groot Memoriaal nr. 10, Stadsarchief Amsterdam

burgeroorlog uit ten gevolge van rebellie van het zogenaamde Zwarte Leger, v.m. zwarte slaven die zich aan de machthebbers hadden verbonden. Er waren zeven troonpretendenden die het lukte voor korte of langere tijd de macht te grijpen in de periode 1727-1757. Één van hen, nog niet de slechtste, Moulay Abdallah was zelfs **zesmaal** Sultan (1729–1734, 1736, 1740–1741, 1741–1742, 1743–1747 en 1748–1757)

In het boek van Maria ter Meetelen is te lezen welke uitwerking de vele machtswisselingen hadden op de behandeling van de slaven. In haar geval hing de lossing van haar gezin telkens weer aan een zijden draadje als een nieuwe koning de door zijn voorganger gemaakte afspraken terzijde schoof.

De paters Beggaerden

Op de voorzijde van het archiefstuk dat hiernaast is afgebeeld lezen we:

Aertsbroederschap des Alderheylichste Dreyvuldigheydt van die Verlossinghe der gevanghene Christen Slaven, die by den Turck ghevangen sitten, opgericht den 11 November 1646, in het Convendt der Paters vanden derden Regel van S[int] Franciscus genoempt die Beggaerde binnen die Stadt van Maestricht etc.

Uit de verslagen van de Broederschap

In 1747 kreeg de Broederschap bezoek van een Arabischen Prins, die hulp kwam vragen in deze streken en tevens als aandenken zijn handteekening plaatste in het register.

Deze heer '*hebben d'Eerwaerde Pater Prior en d'Heeren Meesters, genoeghsaem door authentique attestatien en recommandatien onderrigt, aen sijne Hoogheijt de Heer Zobby prins van Arabien tot verlossinge van voormelde hoogheijt sijne twee broeders actueel in Turkeyen uytwijsens voorschreven attestatien gevangen kristene slaven, overgestelt op verscek van de Eerw. Pater Minister der Trinitarissen tot sur la Zarde bij Hoy eene somme van honderd pattacons en heeft voorschreven Prins dit eygenhandig onderteekent.*'

Aanwezig in het RHCL in Maastricht, archief St. Nicolaas, toegang 21.210-B nr 1989. De Beggaerden hielden zich bezig met de inzameling van gelden bestemd voor het lossen van slaven.

boeid naar Tanger is gebracht, en dat de Barbaarse monarch geordonneerd heeft, den geen van gemelde broederen, die zyn contingent tot de geëischte 100 Centner zilver niet zouw opbrengen, te ***onthoofden***
[Leydse courant, 2-8-1728]

Moulay Ismail (ca.1645-22-3-1727).

In de teksten wordt hij Muley Abdelmalek genoemd. Hij werd opgevolgd door zoon Moulay Ahmed. Er brak bij de opvolging onmiddellijk een

Moulay Ismael

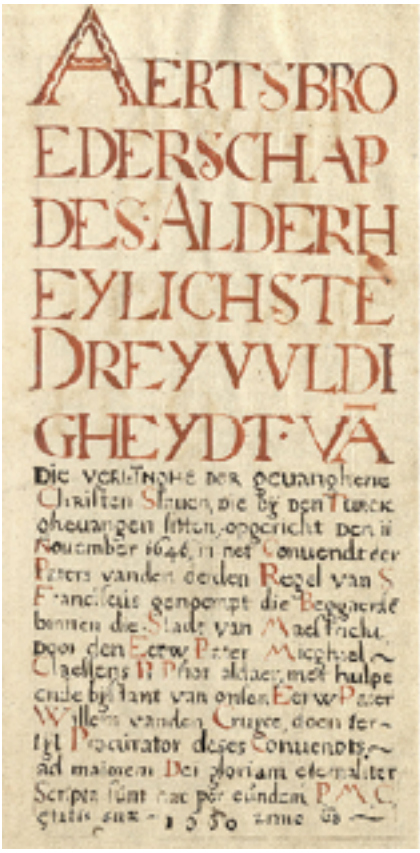

AERTSBRO
EDERSCHAP
DES ALDERH
EYLICHSTE
DREYVVLDI
GHEYDT VĀ

Over de toestand van de Christen-slaven het volgende verslag:
Op heden den 17 Augusti 1769 voorgebracht zijnde eenen brief van sekeren missionaris te Algyrs residerende, inhoudende den droevigen staat der gevangene christene slaven aldaer en namentlijk haaren grooten nood en gebrek van verschooning van noodig lijnwaet en andere noodsaakelijkheijd die niet minder en sijn, dusdanig dat dese christene gevangene slaven door de vuyligheijd als moeten vergaan, waarop gedelibereert zijnde, zo ten aensien dat d'Eerw. Heer Hubens senior Canonik van Sint Marten tot Luyck assureert de waarheyd van het vooraangehaalde etc. ... is goedgevonden uyt de slavekas van dit aardsbroederschap ten eynde voorschreven vijftig pattacons te doen tellen. [Maasgouw, sept. 1921]

SPANJEN
GIBRALTAR den 10 July. [..] Men ziet hier de vertaalde Copyen van drie brieven;
de eerste brief is van Muley Aly zoon van Muley Abdelmalek regeerende Koning van Marocco, aan den Pater Beguin, Commandeur van de Orde de la Mercy1, ofte de Barmhertigheid, Gedeputeerde Generaal tot de vrykooping der gevangenen, en aan de andere Fransse religieusen zyne Meedebroederen, zynde van den volgenden inhoud:
SALUT: Wy feliciteeren U over uwe gelukkige aankomst in ons Land. Onderigt zynde, dat gy tegenwoordig in onze Stad Salee zyt, [..]
Ik heb bevoolen aan onzen dienaar Mehemet Belcady en aan onzen slaaf Abdela[2]dat zy zorg voor u zullen dragen, ten eynde gy geen gebrek aan iets mogt hebben; Dus weest niet ongerust en wagt met geduld. Ik wensch u de vreede.
Geschreeven den 26e van de maan van Chaban, in het jaar van de Hegira ofte vlugt van onzen profeet 1140.
(geteekend) ALY, dienaar Gods, zoon des konings van de Mooren.

De tweede brief is van Benmargean, hoofd der gesneedenen, luydende als volgd:
Deeze brief is aan alle de Fransse monnikken tot de vrijkoping der Gevangen. De Zeegen van God zy over alle die geene welke aan onzen propheet gelooven. [..]
lk ben u borg van al het geen ik u beloove: Als het is, om over het vrykopen van uwe gevangene broederen te handelen, beloof ik u by myn hoofd een goed succes.
Wy vinden in onze traditien of overleveeringen, dat alle Christen slaven, die in dit land gevangen zyn in vryheid gesteld zullen worden onder de regeering van deezen Koning, om dat hy, God zy dank, een regtvaardig vorst is, die niet anders dan de waarheid kent, en die maar een woord heeft, waar op de zeegen Gods is uytgestort.
Geschreeven te Mequinez den 27 van de maan Chaban, in het jaar van de Hegira 1140.

De derde brief is een extract van die van den Pater Beguin in dato 27 April 1728 behelzende in substantie: Dat de heer Pillet (de renegaat!) *aan de Fransse Kooplieden een brief heeft overgegeeven, die de Koning hen van Thedla geschreeven heeft, en waar in hy zegt, dat zy naar Mequinez moeten komen , en dat hy aan haar begeeren zal voldoen. Voorts blykt uyt die brief, dat gem. Paters zeer omzigtig te werk gaan, om te ontdekken, of daar niet eenige* ***verschalking*** *agter schuyld* [Leydse courant, 9-8-1728]

Mulay Ali, de dienaar Gods

In 1734 wordt deze figuur gedurende 19 maanden koning, na Mulay Abadallah te hebben afgezet. Volgens Maria ter Meetelen een gruwelijke tiran voor zowel zijn eigen volk als de slaven. In zijn regeringstijd brengt hij vijf Christenen om het leven.

De brutaliteit van de kapers

Zoals CHISSOLD al meldde, ontzagen de kapers zich niet aan de Europese kusten te vertonen om zo mogelijk slaven aan hun voorraad toe te voegen. Zo was ook La Rochelle een doelwit:

ROCHELLE den 26 Augusty. Men heeft hier tyding van Brest, dat twee Saleese rovers, te weeten een met 8, en een met 10 stukken kanon, nevens een Tartaan[3], op die kust jagt gemaakt hadden op eenige Fransse Barken; en dat zy den

---

1 De volledige naam in het Frans luidt: *L' ordre de Notre-Dame-de-la-Merci*, opgericht in 1218 met als doel de bevrijding van door de Moren tot slaaf gemaakte Christenen

2 Deze man is dubbel slaaf want de naam Abdallah betekent 'slaaf van allah'.

3 Tartaan: een transportschip, dat voornamelijk diende om paarden te transporteeren

De haven van La Rochelle in 1762 geschilderd door Joseph Vernet

11 den en 12 deezer digter aan de rivier gekomen zynde, daar eenige visschers schuyten genomen, en 21 man tot slaven gemaakt hadden. [Leydse courant, 17-9-1728]

Met het schip de Koning David in 15 dagen uyt Zuyd-Barbaryen gearriveerd, heeft men confirmatie, dat rebellige Moorse trouppen den Koning Muley Abdelmalik gedethroneerd en zyn broeder Muley Hamet Debby op den troon hersteld hadden; dat zy Mequinez stormenderhand hadden ingenomen, en in die actie 300 Christen Slaven, 500 Jooden, en 2000 Mooren hadden omgebragt; dat Muley Abdelmalik naar de kant van Fez gevlucht was, en dat de Bassa van deeze oproerige Mooren met een gedeelte van zyn leeger derwaards was gevolgd, om hem te achterhaalen, in 't oogmerk zyn hoofd af te houwen, en tot een prezent aan Muley Hamet te brengen. [Leydse courant, 22-9-1728]

Volgens de brieven van Lisbon, had men daar tyding van Tetuan, dat een Minister van den Koning van Portugal met een gemachtigde van Muley Hamit Debby getracteerd had over het vrykoopen der slaven van de Portugeese Natie dat hy voor ieder 400 Piastres had betaald; en dat gemelde Koning van Marocco aan 12 slaven van verscheide natiën de vryheid geschonken had, in consideratie van zyn herstelling op den throon. [Leydse courant, 1-4-1729]

MARSEILLE den 10. Mey.
Zaturdag arriveerden hier de Paters der Orde van de Barmhertigheid met 46 slaven, welke zy in het Koningryk Marocco en te Algiers hebben vry gekocht, ten welken einde zy den 9de september 1727 vertrokken waren; Die Paters zyn te Mequinez zeer mishandeld geworden, en hebben zelfs de slaverny moeten ondergaan, waaruyt zy eindelyk weder ontslagen wierden, na dat men hen geplunderd en onder anderen beroofd had van de considerabele prezenten, die zy hadden meedegebracht, om de natuurlyke wreedheid der tyrannen van dat land te verzachten, hebbende Muley Abdelmelech hen voor 50.000 Livres prezenten niet meer dan 2 oude slaven toegestaan
[Leydse courant, 25-5-1729]

Het lot van de slaven in Marokko

In Marokko was dat het slechtst. Eens waren de omstandigheden daar vrijwel gelijk geweest aan die in andere delen van Barbarije, waar meesters slaven kochten en verkochten in de wetenschap dat erge mishandeling normaal gesproken hun waarde verminderde. Maar onder de lange regering van Moeley Ismaël die van 1678 tot 1727 duurde werd het bezit van Christenslaven het persoonlijke monopolie van de despotische sultan, die hen meedogenloos uitbuitte om zijn bouwhartstocht te bevredigen en die zelden bereid was hen los te laten kopen.
[Chissold, pag. 58]

Opnieuw het lossen van slaven

Waerschouvvinge.
De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/

In het Plakkaat van 29 december 1677, uitgegeven door de Staten Generael met als titel '*Waerschouwinge*' is o.m. het volgende te lezen.
Met de regering van Algiers is afgesproken dat de bedragen die gangbaar waren bij de lossing van slaven, met <u>⅓ zullen worden verlaagd</u>.
Dat wel op voorwaarde van contante vooruitbetaling, e.e.a. te regelen door Commissarissen te Algiers.
Aanbevolen wordt dat diegenen die bedragen hebben toegezegd tot lossing van slaven, contact opnemen met **Johannes Hees,** koopman in Amsterdam, wonend op de Oude Schans, en **Louys d'Azevedo**, koopman, wonend op de Anthonis Breestraet te Amsterdam.

Deze mannen zijn door ons gekwalificeerd om de ingezamelde gelden te ontvangen en deze z.s.m. via Marseille of Livorno naar Algiers over te brengen. Afgesproken is het geld deugdelijk te verzekeren. etc. etc.
[BHIC, Plakkaten 1520-1795, toegang 575, inv. nr. 153: Slavernij/Holland]

De vlaggen van Salee in 'Bowles's naval flags of the world', 1783

Vrede met Marokko verbroken

Ondanks de gemaakte vrede tussen Ons en de keizer van Marokko is het al verschillende malen gebeurd dat onze koopvaardijschepen zijn gekaapt en de bemanningen tot slaaf zijn gemaakt. Ook de vrede met Algiers is trouweloos verbroken.
Besloten wordt daarom aan wie dit wenst **commissie van retorsie** (toestemming om te kapen van overheidswege) te verlenen.
Ook worden er **premies** in het vooruitzicht gesteld: *f.* 150 voor ieder bemanningslid die aan het gevecht met een roofschip heeft deelgenomen. etc.
[BHIC, Plakkaten 1520-1795, toegang 575, inv. nr. 560: Oorlog met Marokko 1717]

Gezien op internet, rumoer over auteurs

Het wekt verwondering als blanken ook slachtoffer blijken te zijn van Afrikaanse slavernij, ook al zijn de handelaren Arabieren
Het is precies deze mix van bevreemding en vertrouwdheid die de 'niet-westerse slavenhandel' voor westerse onderzoekers tot een potentieel mijnenveld maakt.

Britse zeeman in gevecht met Barbarijse zeerovers, John Fairburn (1793-1832)

Olivier Pétré-Grenouilleau publiceerde in 2004 zijn beroemde werk *Les traites négrières.* Daarin besteedt hij niet alleen aandacht aan de Europese, maar ook aan de Afrikaanse inheemse en de Arabische slavenhandel. Bovendien stelde hij dat de laatste twee omvangrijker waren dan hun trans-Atlantische tegenhanger. Woedende reacties van nazaten van zwarte slaven waren zijn deel.

Robert C. Davis.
In zijn boek *Christian Slaves, Muslim Masters* neemt hij de Noord-Afrikaanse handel in christenslaven onder de loep. Daarbij maakt hij gebruik van onderzoeksmodellen die op de trans-Atlantische slavenhandel zijn toegepast. Davis bestrijdt in zijn studie niet alleen de gangbare opvatting dat Europese slaven in Noord-Afrika in de regel relatief goed werden behandeld, hij komt ook met indrukwekkende totaalcijfers.
Zo schat hij het aantal Europese christenen dat tussen 1530 en 1780 in slavernij werd gevoerd naar de Ottomaanse' kaperrepublieken Algiers, Tunis en Tripoli op 'bijna zeker 1.000.000 en zeer waarschijnlijk 1.250.000.
In die berekening zijn de christenslaven in het onafhankelijke Marokko, met de kapersteden Tetouan en Salé, en Egypte niet eens meegerekend!

Dat Davis' studie door Noord-Afrikaanse migranten als een slag in het gezicht werd ervaren is vooral toe te schrijven aan de wijdverbreide opvatting in de Arabische wereld dat 'islamitische' slavernij

geen slavernij was in de gebruikelijke zin van het woord. De islamitische wet zou slaven rechten hebben gegeven die zij in andere beschavingen niet bezaten.
Dat dit afwijkt van de praktijk blijkt wel uit de verslagen van de ervaringen van vrijgekomen slaven.

Dick Harrison
Veel expedities van de zeerovers waren er in de eerste plaats op gericht om gevangenen te maken en hen tot slaaf te maken, soms voor altijd en soms in afwachting van losgeld. Tussen 1520 en 1660 maakten de piraten in Algiers jaarlijks zo'n 3.000 Europeanen tot slaaf, in totaal ongeveer 420.000. In de periode 1660-1830 daalde het aantal tot iets minder dan 2.000 slaven per jaar. In totaal zouden tussen 740.000 en 760.000 Europeanen in de periode 1520-1830 als slaven in Algerije hebben gediend. Als we daar het aantal slaven in Tunesië, Libië en Marokko aan toevoegen, zal het definitieve aantal zeker meer dan een miljoen zijn geweest.

Nabeschouwing

De eenzijdige aandacht voor de trans-Atlantische slavenhandel is voor alles het resultaat van een sterke, overheersende stroming in de westerse geschiedschrijving

Politieke correctheid en de angst voor negatieve reacties van westerse nazaten van slaven of Arabische migranten alom. Zover is het al gekomen. De vrees om bij het uiten van een eigen, onwelgevallige, mening voor racist te worden uitgemaakt doet menigeen aarzelen.
Zo is de trans-Atlantische slavenhandel los komen te staan van zijn context en ontstaansgrond, namelijk de Arabische-, mediterrane- en inheems-Afrikaanse slavenhandel.

Slaven in Noord Afrika hadden wel een voordeel ten opzichte van van hun trans-Atlantische equivalenten: de mogelijkheid te worden vrijgekocht en zo het slavenbestaan voorgoed(?) achter zich te laten.

Overigens is het min of meer toevallig dat ik het in het begin genoemde archiefstuk tegenkwam en dus een artikel over slavernij heb samengesteld. Ik had geen flauw idee wat ik tegen zou komen bij nader onderzoek.
Ik hoop intussen wel dat de lezer wat meer nuance kan aanbrengen in de hedendaagse discussie over slavernij, een beetje olie op de golven kan geen kwaad.
Ondertussen ben ik me gaan afvragen hoe het in ons eigen land was gesteld met de horigheid. Deze blijkt in sommige delen van het land tot de komst van de 'Fransen' in 1795 nog praktijk te zijn geweest. Maar daar ga ik nog induiken!

Bronnen

- Beschryvinge van de voornaamste en merkwaardigste VOORVALLEN welke JAN DEKKER in zyn 28-jaarige SLAVERNY IN BARBARYEN syn overkomen. Te HOORN, Gedrukt by Jacob Duyn, Boekdrukker en Verkooper op 't Oude Noort. Heruitgave onder de naam: *Een Westfriese zeeman als slaaf in Barbarije* (1715-1743) in 1987 door Piet Boon.
- Stephen Clissold, *De Barbarijse slaven*. (1979)
- Robert C. Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters; White slavery in the Meditterean, the Barbary Coast and Italy 1500-1800* (2003)
- Dick Harrison, *De geschiedenis van de slavernij* (2019)
- *Christenslaven*. De slavernij-ervaringen van Cornelis Stout in Algiers (1678-1680) en Maria ter Meetelen in Marokko (1731-1743), bezorgd door Laura van den Broek en Maaike Jacobs (2006)
- Delpher en Wikipedia